

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GENERALLØJTNANT

A. A. B. KUHNEL

EN DANSK
OFFICERS LIV OG GERNING

AF

W. W. PRIOR

Generallojtnant

EJNAR MUNKSGAARD

KØBENHAVN

1942

Copyright 1942
by
W. W. Prior

Printed in Denmark
by
Rosenborg Tryk

GENERALLOJTNANT
A. A. B. KÜHNEL

*Efter Frans Schwartz's Maleri
til Frederiksborgmuseet*

Tilegnet

Generalinde Kühnel

FORORD

En Dag i Slutningen af 1899 besøgte Forfatteren til de efterfølgende Mindeblade den senere Generallojtnant B. P. Berthelsen, som dengang var Kaptajn i Generalstaben. Han var nylig vendt tilbage fra en af daværende Oberstlojtnant Kühnel udarbejdet Generalstabsøvelse i Jylland og tilbød at laane mig Papirerne til Selvstudium. Med den unge Officers Iver kastede jeg mig over Opgaverne. Selv om jeg endnu var ude af Stand til at bedømme Værdien af de trufne Foranstaltninger, fik jeg dog et overvældende Indtryk af den Gennemtanke og Grundighed, hvormed operative og taktiske Studier kan drives. Det tjente som en Spore for hele Livet.

Og som det er gaaet mig, ved jeg, at det er gaaet mange andre, der kom i Berøring med Kühnel. Ved sine Impulser blev han en af de Officerer, der har betydet mest for den danske Hær.

Hensigten med disse Optegnelser er da ikke blot at sætte et Æresminde for vor gamle højtagede og skattede Chef, men ogsaa at give kommende Generationer af unge Officerer et lille Indblik i denne fremragende

Mands Liv og Virksomhed, for at de derigennem kan hente Impuls til forøget Arbejde i den opofrende Gerning, de har valgt for Livet. Fremstillingen vil desuden kunne yde Bidrag til den danske Hærs Historie omkring Aarhundredskiftet.

Mange Aar er forlobet, siden Kühnel skabte sine Opgaver og Øvelser. Flyvere og Motorvogne har revolutioneret Krigsførelsen, og Datidens Erfaringer kan derfor ikke direkte overføres paa Nutiden, men saalænge der i Danmark uddannes Forere og Stabspersonale i Hæren, vil General Kühnels Arbejder bevare deres Værdi som Forbilledede.

København, den 1/12 1942.

W. W. Prior.

General­løjtnant Arnold August Blichert Kühnel blev født den 22. Maj 1850 i Odense, hvor hans Fader, Arnold Magdalus Andreas Kühnel, dengang var Adjunkt. Allerede et halvt Aar efter forlod Forældrene Fyen og drog til Flensborg, i hvilken By Faderen var blevet ansat som Kollaborator (Overlærer) ved Latinskolen. 6 Aar senere fulgte Udnævnelsen til Seminarieforstander i Tønder, hvor Familien blev til Fredsslutningen i 1864.

I næsten 14 Barndomsaar har den senere General altsaa levet i Sønderjylland og herigennem modtaget stærke Indtryk fra Brydningstiden og selve Krigen. Seminariet i Tønder var i disse Aar under Faderens Ledelse en Forkæmper for Danskheden midt i en forholdsvis tysksindet By, og den ny Forstander skal have ladet sig forlyde med, at han vilde rykke Tyskheden i Tønder op med Rode. Som uddannet Teolog underviste han i Religion og desuden i Pædagogik. I sine Forelæsninger var han klar og koncis, og Kühnels Elever beundrede og satte Pris paa ham, selv om han forlangte meget af dem. Hertil bidrog ogsaa, at han besad værdifulde menneskelige Egenskaber. Hans lyse Sind og Lune hjalp ham saaledes i Omgangen med de unge.

Man tager næppe Fejl, naar man gaar ud fra, at en saa pligtopfyldende, kristelig og nationalt betonet Indstilling som Faderens har sat dybe Spor i Sønnens Ud-

vikling. Det kan ikke ses, at den unge Kühnel har besøgt nogen Skole, før han i 1863 indtraadte som Elev i Ribe Latinskole, og man maa derfor gaa ud fra, at Faderen har undervist ham, bistaaet af Lærere fra Seminariet.

Men ogsaa Moderen, der var født Blichert, har udenfor Undervisningstiden gennem sin kærlige Paavirkning utvivlsomt bidraget til at udvikle den smukke og retsindige Karakter, der kom til at præge den senere Officer. Det var et lykkeligt Hjem at vokse op i for en ung Mand, et Hjem, hvor der herskede et rigt Familieliv. Om Aftenen samledes man til Højtlesning og Samtaler. Foruden Sønnen var der i Hjemmet to Døtre, Dorothea Magdalene, født 1848, og Charlotte, født 1853.

Der blev dog ogsaa Tid til Udendørsglæder. Vidaaen flød forbi Seminariets store parklignende Have, og en af den unge Kühnels største Fornøjelser var at fiske, skønt Aaen — i al Fald paa det Sted — ikke havde andet at byde paa end Smaafisk og nogle ret mudrede Aal. Denne Sport genoptog han, da han senere besøgte sin Kones Forældre i Tønder.

Da Familien Kühnel efter Krigen 1864 maatte forlade Sønderjylland, flyttede den til København, hvor Sønnen kom i Metropolitanskolen. Det er betegnende, at hans danske Stile her ofte blev læst op for Klassens Elever af Kristian Arentzen, som var Lærer i Dansk. Den stilistiske Evne, der senere prægede alle Kühnels Udarbejdelser, har aabenbart været tidligt udviklet hos ham.

Imidlertid havde Trangen til at indtræde i Hæren for paa den Maade at tjene sit Land gjort sig stærkere og stærkere gældende hos Kühnel ligesom hos mange andre, der paa nært Hold havde oplevet Tabet af Sønderjylland, og da der den $\frac{1}{10}$ 1867 blev oprettet en Central-Korporalskole, opgav han Skolegangen og meldte sig som Elev, skønt han kun var 17 Aar gammel. Det var et lykkeligt Valg baade for Hæren og for ham selv, Indledningen til 41 Aars utrætteligt Arbejde.

Det betød samtidig en Adskillelse fra Fædrehjemmet og Afsked med Forældrene. Faderen havde faaet Kald som Sognepræst, først i Kristrup ved Randers, senere i Lyngby ved Grenaa og tilsidst i Sengeløse, hvor han døde i 1877, kun 56 Aar gammel. 3 Aar efter fulgte hans Hustru ham i Graven. Indtil det sidste havde de begge trods Adskillelsen bevaret deres Omsorg for Sønnens Udvikling.

Efter at være udnævnt til Underkorporal den $\frac{1}{4}$ 1868 ved Afgangen fra Central-Korporalskolen kom den unge Kühnel til Aarhus og gjorde Tjeneste ved 14' og 20' Bataillon i ca. 3 Aar. I denne Tid falder Udnævnelserne til Korporal (1868) og Sekondløjtnant (1869). Fra Aarhus har der været forholdsvis god Lejlighed til at holde Føling med Forældrene i Randers.

Den $\frac{1}{5}$ 1871 indtraadte Kühnel som Elev paa Officersskolen, hvor han med to kortere Afbrydelser mellem Klasserne forblev i 3 Aar indtil sin Udnævnelse til Premierløjtnant den $\frac{1}{5}$ 1874. Ved Afgangen solgte han,

der hørte til de bedst bestaaede, sin Fodfolksplads i København for at kunne hjælpe en Kammerat, der ikke var bestaaet. Selv gik han til Aalborg, hvor han kom til Tjeneste ved 30' Bataillon.

Denne Gang varede Geledtjenesten kun kort. Efter at have virket ca. 2 Maaneder som Ordonnansofficer i Lejren ved Hald indtraadte Kühnel allerede den 30/9 1874 som Elev i Officersskolens ældste Klasses Stabsafdeling, der forberedte til Generalstaben. Det kunde synes tidligt, men han havde dog 6 Aars Tjeneste som Soldat bag sig. Maaske har man allerede dengang haft Øje for hans rige Evner.

Ved Afgangen fra Skolen den 1 1/2 1876 blev der imidlertid ikke straks Brug for de lige erhvervede Kundskaber. I de nærmest paafølgende 2 3/4 Aar vekslede Geledtjenesten med Uddannelse paa Skydeskolen, hvor Kühnel gennemgik baade det almindelige og det udvidede Kursus. I denne Tid mistede den unge Premierløjtnant sin Fader og maatte saaledes fra nu af undvære dennes kærlige og kyndige Paavirkning. Det har sikkert været et dybt Savn for ham.

Med Indtrædelsen i Generalstaben den 1/10 1878 og Ansættelsen som Adjutant ved 2' Generalkommando under den fra 1864 kendte General P. F. Steinmann begyndte for Kühnel den Virksomhed, der skulde komme til at betyde saa meget baade for ham selv og Hæren, og hvortil hans Dygtighed og Arbejdsevne maatte kvalificere ham fremfor nogen anden.

Den $\frac{1}{11}$ 1881 blev han ansat ved Generalstabens taktiske Afdeling, men allerede den $\frac{9}{2}$ 1882 forlod han den igen for at supplere sin Geledtjeneste inden Udnævnelsen til Kaptajn, der faldt den $\frac{25}{4}$ 1883, altsaa efter en Premierløjtnantstid paa kun 9 Aar.

Om Kühnells tidligt vakte Interesse for vort Lands militærpolitiske Forhold vidner Studier, han i 1882 udarbejdede sammen med en Kreds af Kammerater.

Kühnells ældste Søster Dorothea var blevet gift med den i Jylland meget bekendte Læge F. B. Larsen i Hadsten. I sin Søsters store og smukke Hjem, hvor Traditionerne fra Barndomshjemmet holdtes højt i Ære, tilbragte han saa godt som alle sine Ferier sammen med Slægten. Her var Hvile og Ro til at arbejde, men ogsaa til at strejfe om i Mark og Skov.

I Hadsten traf han sin tilkommende Hustru, Inge Sofie Mary Friis, en Datter af Lægen og Zoologen, Dr. phil. G. M. Friis i Tønder og Hustru, født Larsen. I den lille nørrejyske By mødtes de ofte, men først i 1890 forlovede de sig.

Det var med smerteblandet Glæde, at Kühnel under sine Besøg hos Svigerforældrene gensaa sin Barndoms sønderjyske By og det Sted, der engang havde været hans Hjem. Det var jo her, han i et aandeligt interesseret Familieliv havde tilbragt 8 lykkelige Barndomsaar.

Paa sin Fødselsdag i 1891 hjemførte den 41-aarige Kaptajn den unge sønderjyske Pige som sin Brud. Kun

17 Aar blev det dem beskaaret at leve sammen. I den Tid stod hun i gode og onde Dage trofast og kærligt ved sin Mands Side og stræbte at yde ham al tænkelig Trøst og Støtte, ikke mindst i den sidste svære Tid.

Under saadanne Forhold videreudvikledes hos Kühnel den fine, smukke og retsindige Karakter, hvortil Barndomshjemmet havde skabt Grundlaget.

Det næsten romantiske Præg, der kendetegnede Kühnels Liv i 1880'erne, gav sig bl. a. Udtryk i litterære Studier. Navnlig var han en Ynder af Dickens, som han aldrig blev træt af at læse. Af filosofiske Forfattere studerede han især Søren Kierkegaard og Pascal. Sin stiliske Evne udnyttede han til at skrive en Del Noveller, der blev udgivet under Pseudonymerne A. B. og Sam Weller. En Del blev aftrykt i Tidsskriftet »Nutiden«, andre i Dagbladet »Nationaltidende«. At han paa den Maade efterhaanden udviklede sig til en Stilens Mester viser følgende Brev til ham fra Herman Bang (gengivet i Uddrag):

»Lad mig ukaldet og ubuden have Lov til uden at kende Deres Alder eller Deres Stilling at takke Dem for den Novelle, De har ladet trykke i »Nationaltidende«s Føljeton. Tilfældigt, tilstaar jeg, har jeg læst den; blandt de Dusingprodukter, som denne Avis sluger, træffer man sjældent en Perle. Deres Historie er en Perle, maaske en lille, men dog en Perle.

— — —
Imidlertid enhver Dygtighed finder sin Anerkendelse

og ialfald min Tak beder jeg Dem modtage. Tag imod den som enhver andens — maaske sætter De ikke megen Pris paa den, men vær forvissat om, at trænger De til Understøttelse og til Arbejde, er De ung, og maa De arbejde for at bryde igennem, vil De i ingen finde en varmere Ven end i

Deres

Herman Bang.«

Efter $4\frac{1}{2}$ Aars Virksomhed som Chef for 2' Bataljons 3' Kompagni under Oberst B. F. J. Thorkelin og senere Oberstløjtnant C. F. F. E. Tuxen — kun afbrudt af c. $2\frac{1}{2}$ Maanedes Tjeneste ved Gardehusarregimentet — vendte Kühnel den $2\frac{2}{8}$ 1887 tilbage til Generalstaben (Taktisk Afdeling), hvor han blev i over 8 Aar lige til sin Udnævnelse til Oberstløjtnant den $20\frac{1}{11}$ 1895. I de sidste 3 Aar faldt hans Virksomhed dog fortrinsvis i Krigsministeriet.

Den for sin Dygtighed højt ansete Generalmajor J. Z. Schroll var paa den Tid (1887—1896) Chef for Generalstaben. Ingen kunde være bedre egnet til at anspore de yngre og udvikle deres militære Kundskaber. Med hele sin Energi kastede den unge Kaptajn Kühnel sig over Arbejdet, der blandt andet omfattede Udarbejdelsen af »Reglement for den mobiliserede Hær«, Forløberen for Feltreglement II—IV. Ved dybtgaaende Studier erhvervede han sig efterhaanden et ualmindeligt og indgaaende Kendskab til hele Forsyningstjenesten

og Stabsvirksomheden under en Krig. I 1888, 1889 og 1890 deltog han i Generalstabsøvelser. Ved den sidstnævnte, der behandlede en dansk Divisions Fremrykning og Tilbagegang i det sydlige Jylland, kan man i Besvarelserne genkende Kühnells grundige Behandling af Forsyningstjenesten og formfuldendte Affattelse af skriftlige Udfærdigelser (Indstilling til Krigsministeriet, Føring af Operationsjournal m. m.).

I 1888, 1891 og 1895 var han tjenstgørende ved Øvelsesdivisionens Stab og fik saaledes Lejlighed til at overvære Kantonnementsøvelserne henholdsvis i Jylland, paa Fyen og paa Sjælland.

Da Posten som Lærer ved Officersskolen i Krigskunst (Generalstabstjeneste, Terrainlære og Militærgeografi) og Hærorganisation for de vordende Generalstabs-officerer i 1892 blev ledig, søgte og fik Kaptajn Kühnel denne vigtige Stilling, til hvilken han med sine Kundskaber var selvskreven.

Fra nu af maatte han foreløbig hellige Størstedelen af sine Kræfter til at forberede sin Virksomhed som Lærer. Et Utal af militære Bøger blev paa ubegrænset Tid laant fra Bibliotekerne og studeret. I Hjemmet blev Spisebordet trukket ud og fyldt med Materiale, hvad der i en Aarrække saa godt som udelukkede enhver Selskabelighed. Til langt ud paa Natten varede Studierne, men til Gengæld blev den daglige Ridetur næsten aldrig forsømt, thi Kühnel var en ivrig og flittig Rytter. Trods alt Arbejde glemte han dog ikke sin af Forældrene frem-

elskede kristelige Grundtone og var saaledes hver Søndag Formiddag til Gudstjeneste. Han horte i Reglen den bekendte Pastor Kragh i Jacobskirken paa Østerbro og deltog tillige i Menighedsarbejdet, saalænge Tjenesten i Generalstaben muliggjorde det.

Ved Udnævnelsen til Oberstløjtnant den 20/11 1895 blev Kühnel ansat som Chef for 23' Bataillon (Sølv-gadens Kaserne), hvilken Stilling han beklædte i 1½ Aar. I 1896, hvor der ingen Undervisning var paa Officersskolen, fik han en Rekrutskole med Mandskab ved alle fire Kompagnier. Det var en Selvfølge, at han gjorde meget for den taktiske Uddannelse af sin Bataillon. Det faldt ham derfor ogsaa i nogen Grad for Brystet, at en fremmed Regimentschef som Overleder ved Fægtningskydningen docerede afvigende taktiske Anskuelser. Kühnel glemte ikke den saaledes opstaaede Divergens. Da han i 1905 blev Chef for 1' Generalkommando, afskaffede han den særlige Overledelse af Fægtningskydningerne og overlod Anlæg og Ledelse til Kommandomyndighederne.

Allerede den 31/5 1897 kaldtes han atter til Tjeneste i Generalstaben som Chef for Taktisk Afdeling. Det var paa Initiativ af Generalmajor M. S. F. Hedemann, der var Chef for Generalstaben, og som i høj Grad værdsatte Kühnels Dygtighed.

I Tiden 13—19/9 1900 overværede han de hollandske Divisionsøvelser i Overijssel og Geldern.

Under en kortvarig Udenlandsrejse 10—29/3 1901 til

Frankrig og Tyskland falder Kühnells Udnævnelse til Oberst. Han var dengang 50 Aar, altsaa forholdsvis ung, men havde dog 33½ Aars Tjeneste bag sig. Som ny Chef for Generalstaben fik han samtidig Generalmajor Zachariae, der ligesom sin Forgænger i høj Grad satte Pris paa Kühnel. Det var derfor intet Under, at denne allerede 2 Aar efter under Forbigaaelse af en Del ældre Kammerater udnævntes til Generalmajor og Chef for Generalstaben, medens Zachariae afløste Hedemann som Chef for 1' Generalkommando. Samtidig overtog Kühnells mangeaarige Medarbejder, Oberstløjtnant Berthelsen, Taktisk Afdeling.

Blandt de Officerer, der i disse Aar bistod Kühnel, bør desuden nævnes de senere Generalløjtnanter Lembcke og Wolff, Generalmajorer A. L. Hansen, Jacobi, P. F. Møller, Knudsen, F. F. Andersen, Louis Nielsen og Birke og Oberster Oxfelt, Rønning og Friis.

Kühnel var en varm Forkæmper for Københavns Befæstning. De politiske Forhold i Landet havde imidlertid netop i 1895—1903 udviklet sig paa en for en positiv Løsning af dette Livsspørgsmaal mindre gunstig Maade. Allerede i 1895, altsaa et Aar efter det bekendte Forlig, opnaaede det af I. C. Christensen ledede Venstre-reformparti, der var Modstander af den nylig afsluttede Overenskomst, Flertal i Folketinget, og i 1901 dannedes det første Venstreministerium.

Hvad der under disse Forhold gjorde Fæstnings-spørgsmaalet endnu vanskeligere var den Omstændig-

hed, at der blandt Søofficererne var opstaaet en stærk Stemning mod Københavns Landbefæstning, en Bevægelse, som naturligvis blev taget til Indtægt af Modstanderne af denne. Kühnel maatte derfor ogsaa ofre en Del Tid paa den offentlige Agitation. Gennem Foredrag, Piecer og Avisartikler søgte man at oplyse Befolkningen om Nødvendigheden af at sikre København ogsaa mod Landsiden. Paa et Møde mellem Officerer og Højskolefolk i Strib 1901 gjorde Kühnel Rede for sin Opfattelse af Landets militærpolitiske Situation og de Krav, den maatte medføre til vor Forsvarsordning. Foredraget blev senere trykt og fordelt i videre Kredse. Selv om man paa den Maade vandt en Del Tilhængere, vakte det ogsaa — navnlig blandt de rene Forsvarsnihilister — en Del Modstand. I »Politiken« kaldte man saaledes Forbindelsen mellem Officererne og Højskolefolkene for »Alliancen mellem Sablen og den bløde Hat«.

Med Nedsættelsen den $\frac{7}{3}$ 1902 af en Kommission paa 18 Medlemmer af de to Ting (foruden en af Regeringen valgt Formand) til Ordning af Landets Forsvarsvæsen syntes der at aabne sig en Mulighed for en Afklaring og Gennemførelse af de længe paakrævede Reformers af Landets Forsvar. Som tilforordnede af Hær og Flaade bestemtes foruden Oberst Kühnel, der var selvskreven, Teknikeren Kaptajn M. N. Nørresø samt Kontreadmiral Wandel og Kaptajn af Flaaden J. N. Nyholm.

Med sin sædvanlige Energi og Grundighed gik Kühnel

i Gang med Arbejdet. I Generalstabens taktiske Afdeling blev der midlertidig oprettet et særligt Kontor (Premierløjtnanterne Rønning og Friis), der udelukkende beskæftigede sig med Forsvarskommissionens Arbejder. Et uhyre Materiale blev tilvejebragt for at oplyse de forskellige Spørgsmaal. Kühnel skaanede sandelig ikke sig selv. Han var fast besluttet paa at gøre sit yderste for at opnaa Gennemførelsen af det, han ansaa for det eneste rette. Saa meget des større var hans Skuffelse over, at Venstrereformpartiet i Kommissionen fra første Færd stillede sig afvisende til Landbefæstningen. Det var aabenbart den gamle Aversion mod dennes provisoriske Tilblivelse, der var for indgroet, og det skulde ikke gøre Sagen bedre, at de to Soofficerer i Kommissionen støttede Modstanden mod den. De mærkeligste Grunde førtes i Marken mod Fæstningen: den kunde ikke sikre Hovedstaden mod Bombardement fra Søen, den kunde ikke forsvares, var unneutral og vilde virke udæskende, inddrage Landet i Krig osv. foruden den for Modstanderne af Udbygningen væsentligste, at den var for dyr.

Under de endeløse Forhandlinger i Forsvarskommissionen gik Arbejdet i Hæren videre, medens Skyerne begyndte at samle sig paa den udenrigspolitiske Himmel.

Kühnel, der var blevet General uden at have haft Tid til at føre Regiment, opnaaede endelig under Kantonementsovelserne paa Fyen og i Jylland i 1904 at faa en Troppekommando, idet han overtog Befalingen over 2' sjællandske Brigade. Under den første Detachements-

øvelse den 26/9 i Vestfyn lykkedes det ham under en Møddekamp ved Blanke i Baaringpartiet Øst for Middelfart at danne en stærk Manøvregruppe parat til at angribe Fjendens Hovedstyrke i Flanken. En mod hans egen udvendige Fløj fremrykkende fjendtlig Bataillon fremkaldte dog en saadan Forsinkelse, at Angrebet ikke naacde at komme til Udførelse, før Øvelsen standsede. Ved dens Genoptagelse næste Dag gik Fjenden straks tilbage fra Baaringpartiet, hvad der foranledigede Kühnel til med stor Hurtighed at sætte sin Hovedstyrke an til Parallelfølgning, hvorved han forblev i Fjendens Flanke.

Ved den første Divisionsøvelse den 30/9—1/10 i Jylland var Syddivisionen delt i Korps A (1 Brigade) ved Strib direkte under Divisionschefen, Generalmajor Rohde, og Korps B (2' sjællandske Brigade under Kühnel) Nord for Kolding. Først ved 3-Tiden om Eftermiddagen kunde Korps A være overført til Fredericia. Norddivisionen (Generalmajor Søtoft) ved Vejle havde Ordre til at slaa det isolerede Korps B, som paa sin Side skulde rykke mod Vejle. Kühnel var imidlertid klar over Faren ved en isoleret Kamp den 30/9 og bøjede derfor inden Sammenstødet af fra Vejlechausseen til Egnen om Haastrup, hvorfra han kunde sikre Korps A's Debouchering over Elbodalen og være vis paa at kunne forene sig med det.

I en Alder af kun 55 Aar blev Kühnel den 5/11 1905 udnævnt til Generallojtnant og Zachariaes Efterfølger

som Chef for 1' Generalkommando. Alle indsaa det berettigede i, at han til denne vigtige Stilling blev foretrukket for de ældre Generaler. Han var forlængst anerkendt som den ledende Kraft i Hæren.

Kun 2½ Aar blev det Kühnel forundt at virke paa den betydningsfulde Post. Til Stabschefer havde han i denne korte Periode Obersterne Harbou og Lembcke, til Souschefer Kaptajnerne Ibsen og Nyholm og til Adjutanter Premierløjtnanterne J. O. Jensen, L. L. Lasson og Hjort.

I Dagene 19—25/9 1906 overværede han de svenske Manøvrer mellem 2' og 4' Arméfördelning (Division). Ejendommeligt nok forekom der den første Øvelsesdag en Situation, der mindede om den, han selv havde været ude for i 1904: En samlet Division skulde slaa Fjendens to adskilte Grupper enkeltvis. I dette Tilfælde lykkedes Operationen paa de indre Linier, til Trods for, at Opgaven blev løst defensivt-offensivt overfor den nærmeste Gruppe. I sin Rejserapport anstiller Kühnel interessante Betragtninger over Opgavernes Løsning og gør herved gældende, at de to adskilte Grupper burde nærme sig hinanden ad korteste Vej, hvis Fjenden rykkede frem (jfr. hans egen Løsning i 1904). Dette maa naturligvis ikke opfattes som en fast Regel. I visse Tilfælde vil det være bedre, at den truede Gruppe tager en Forsvarskamp eller viger tilbage, medens den anden Gruppe gaar i Flanken eller Ryggen paa Angriberen.

Arbejdet i Forsvarskommissionen slæbte sig i Aarevis

videre uden at føre til noget Resultat. Kun de Konservative og det moderate Venstre fulgte de sagkyndige. Resten af Politikerne holdt stædigt fast ved deres engangtagne Standpunkter, og Kühnel havde endog den Skuffelse, at Venstereformpartiet søgte uansvarlig militær Hjælp til Udarbejdelse af et Forsvarsforslag, der ikke indeholdt Københavns Landbefæstning. Han gjorde alt, hvad der var menneskelig muligt for at afvende Ulykken. I Arbejdet paa at imødegaa baade Socialdemokraternes og de Radikales Afrustningsprincipper og Venstereformpartiets Fæstningsnihilisme skaanede han sig hverken Dag eller Nat. Til Selskabelighed blev der ikke Tid. Kun de nærmeste Venner som Generalerne C. A. Schroll, Gerstenberg, Lembcke og Berthelsen, Oberstløjtnanterne Wolff og Hoff samt Ingeniørkaptajn Nyholm (den senere Generalløjtnant) blev der Lejlighed til at se og tale mere indgaaende med. Udover den daglige Ridetur og en kort Nattesøvn var det ikke Kühnel muligt at opnaa aandelig Hvile eller Afslappelse. Arbejdet varede altid til langt ud paa Natten. Men alt var forgæves. De mest saglige og logisk uangribelige Argumentationer rokkede ikke de politiske Standpunkter en Tøddel. Hvad hjalp det saa, at ogsaa Kühnels Modstandere anerkendte hans rent menneskelige Egenskaber. Saaledes betegner Madsen-Mygdal ham i sine »Politiske Oplevelser« (1912) som »en Hædersmand, hvis noble og elskværdige Færd ikke tillod ham uden videre at afvise andre Meninger end hans.«

Efter 6 Aars Tilværelse, for en stor Del hengaaet med unyttig Tovtrækning, afsluttede Forsvarskommissionen endelig i 1908 sine Møder og indsendte en omfangsrig Betænkning uden at være naaet til Enighed om en Plan for Landets Forsvar. Foruden 4 Indstillinger fra de politiske Medlemmer forelaa der tillige en Plan fra de tilforordnede af Hæren og en fra Flaaden. Det blev Nørresø, der alene maatte sætte sit Navn under Hærens Forslag. Kühnel havde da for bestandig lukket sine Øjne.

Det er ikke for meget sagt, at det var Ærgrelserne og Skuffelserne i Forsvarskommissionen, der tog hans Liv. Naar han deprimeret vendte hjem fra Møderne, maatte hans tapre Hustru Gang paa Gang indgyde ham ny Tillid, for at han ikke skulde bryde sammen. Hans idealistisk indstillede Sind og følsomme Hjerte led imidlertid efterhaanden for meget, og under en Rejse til Nauheim for at søge Helbredelse bukkede den kun 58-aarige Mand under. Paa en smuk Morgen i Foraaret 1908, netop som Naturen paany var kaldt til Live, mistede han pludselig Bevidstheden. Hjertet var opslidt.

Da Budskabet om Kühnels Dod den 3. Juni blev bekendt i Hæren, fremkaldte det almindelig Sorg. Med ham havde Danmark mistet en af sine bedste Sønner og Hæren sin ledende Kraft. Med sine usædvanlig smukke Karakteregenskaber, saaledes en fin og ridderlig Tænkemaade, bygget paa kristelig Overbevisning, forbandt han en enestaaende Arbejdskraft, der gjorde det muligt for ham at erhverve sig en omfattende Kund-

skabsmængde paa alle militære Omraader. Dertil kom en sjælden Evne til at fremsætte sine Tanker klart og formfuldendt. Han forlangte meget af sine undergivne, men ydede endnu mere selv. Man bøjede sig for hans Autoritet og stolede paa, at han i Farens Stund vilde vise sig som den rette Fører for vor Hær.

LÆRERVIRKSOMHED

Forinden Kühnel i 1894 begyndte sit første Kursus som Lærer paa Officersskolen, sendte den daværende Krigsminister, Generalmajor Bahnson, ham paa en Rejse til Udlandet (Belgien, Frankrig, Schweiz, Østerrig og Tyskland) for hans »militære Uddannelses Skyld«, som det hed i Skrivelsen fra Ministeriet.

Kühnel opfattede det naturligtvis som sin væsentligste Opgave under Rejsen at blive nøjere bekendt med Fremgangsmaaden ved Undervisningen i Krigskunst og Krigshistorie paa de til Uddannelse af Generalstabsofficerer bestemte højere Militærskoler, et Forhold, der havde særlig Betydning for hans forestaaende Lærervirksomhed. I saa Henseende vanskeliggjordes hans Undersøgelser derved, at Rejsen først kunde tiltrædes efter Afslutningen den 27' Juni af Arbejdet i en under 13' April nedsat Kommission til Behandling af Spørgsmaal vedrørende Hærens Ordning (Udvidelsen af Fæstningsartilleriet m. m.), hvoraf Kühnel var Medlem. Sammenlignet med senere Kommissioner har 1894-Kommissionen dog arbejdet forbløffende hurtigt.

Den sene Afrejse bevirkede imidlertid, at han indtraf ved de militære Skoler i Ferietiden. Naar Resultatet af Undersøgelserne alligevel blev forholdsvis godt, skyldes det først og fremmest den Beredvillighed, hvormed

Cheferne for de paagældende Skoler — i Frankrig General Lamiroux, i Østerrig Generalmajor Ritter Mathes v. Bilabruck — stillede Oplysninger til Raadighed, skønt disse i flere Tilfælde strejfede ind paa det fortrolige. I Belgien overlod man ham saaledes det skriftlige Grundlag for den store praktiske Generalstabsøvelse, og i Østerrig modtog han ikke blot Foredragene, men tillige samtlige praktiske Opgaver, som i Løbet af Kursus var givet Eleverne, tilligemed disses Besvarelser. Ikke mindre Betydning fik Samtalerne med den franske Oberstløjtnant af Generalstaben Davignon, der kun et Aar forinden var fratraadt Lærerposten i Generalstabstjeneste ved École supérieure de Guerre.

Hvad der særligt gjorde Indtryk paa Kühnel var den Vægt, man — navnlig i Frankrig og Østerrig — lagde paa de praktiske Øvelser efter den applikatoriske Undervisningsmetode. Som Hovedsynspunkt gjaldt begge Steder, at Krigsforelsen og Generalstabstjenesten ikke kan læres gennem teoretiske Betragtninger af almindelig Natur, men kun ved detailleret Gennemgang af det størst mulige Antal konkrete Tilfælde. Man indskrænkede derfor saavidt muligt Teorien til de forholdsvis faa almengyldige Principer og søgte ved stadig varierende Opgaver paa Kortet, ved Krigsspil og i Terrainet at stille Eleverne overfor bestandig nye Situationer.

Denne Fremgangsmaade havde sit Forbillede i Tyskland, hvor Metoden længe havde været gennemført ved Krigsakademiet. Løsningen af konkrete Opgaver var

allerede i Begyndelsen af 1870'erne anvendt af General Verdy du Vernois i hans »Studien über Truppenführung«. Disse Opgaver var bygget paa krigshistorisk Grundlag (2' preussiske Infanteri-Division ved Trautenau 1866 m. m.). I 1880'erne udformede Gizycki Metoden gennem sine »Strategisch-taktische Aufgaben« med tænkte Situationer som Grundlag. I 1890 udgav Griepengerl sine »Taktische Unterrichtsbriefe« med Opgaver for Begynderne. Større Betydning for Kühnells Udvikling har dog sikkert Moltkes »Taktische Aufgaben 1858—1882« og Conrad v. Hötzendorfs »Taktik-Aufgaben« (begge fra 1892) haft. Moltkes ofte geniale Opgaver og Løsninger har, selv om de med deres Detachmentstaktik tilhørte en svunden Tid, ganske øjensynligt paavirket Kühnells taktiske Opfattelse. Den senere østerrikske Generalstabschef Conrad videreudviklede den applikatoriske Læremetode ved den omhyggelige Maade, hvorpaa han udpenslede Fægtningen (korte Spring i Tid). Kühnel fulgte og udviklede denne sidste Metode til Fuldkommenhed. Der er mange, der mener, at hans Opgaver overgik Forbillederne. I Danmark, hvor hele denne Undervisningsmaade, der bl. a. bestod i, at man arbejdede videre paa Lærerens Løsning, var saa godt som ukendt, virkede Kühnel banebrydende paa hele den taktiske Udvikling og Uddannelse.

Det var saaledes personlig velrustet, at Kühnel mødte til sit første Kursus paa Officersskolen. Blandt de 20 Premierløjtnanter, der i Oktober 1894 indtraadte som

Generalstabslever, befandt sig de senere Generalmajorer C. C. F. Moltke, F. F. Andersen og Birke, Oberster Thalbitzer, Pagh-Hansen, Rønning, P. C. Pedersen, N. P. Johansen og J. O. Jensen og Oberstløjtnanter Mørch, Hammershøj, H. Castonier og Holbøll.

Ved Undervisningen fulgte Kühnel det i Udlandet hævdede Princip først og fremmest at basere Undervisningen paa applikatoriske Opgaver. For danske Generalstabsofficerers Uddannelse var det noget ganske nyt, og det faldt mange ret vanskeligt at følge med, især naar Situationen blev ført frem i korte Spring paa $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ Time. Men Metoden skærpede Sansen for, hvad den øjeblikkelige Situation krævede. Alle var da ogsaa enige om at anerkende den grundige og overlegent gennemførte Maade, hvorpaa Kühnel stillede, løste og begrundede sine Opgaver. Hans indgaaende Behandling af Forsyningstjenesten udviklede i høj Grad Kendskabet til hele denne hidtil ret upaaagtede Side af Generalstabsofficerernes Virksomhed.

Til Undervisningen paa selve Skolen sluttede sig en 4-Ugers Øvelsesrejse. Her blev Elevernes Arbejdskraft sat paa den haardeste Prøve. Aftenerne og meget ofte desuden Nætterne maatte tages til Hjælp. Men Læreren foregik alle med sin enestaaende Arbejdsindsats, selv om han ved Rettelsen af de mange Opgaver i nogen Grad blev aflastet af sin Hjælpelærer under Rejsen, Kaptajn I. Lembcke, den senere Generalløjtnant i Jylland.

Kühnel virkede ansporende paa alle, med hvem han

kom i Berøring, og Eleverne gik fra hans Kursus med Bevidstheden om at have lært noget værdifuldt for en krigsmæssig Optræden. De førte Kühnells Tanker og Arbejdstempo videre ud i Hæren, som paa den Maade fik en mere udbredt Gavn af hans Virksomhed. Størstedelen af de paa Kursus 1894—96 stillede Opgaver med Løsninger blev trykt paa Officersskolen og fordelt, bl. a. til Eleverne i næstældste Klasse (de vordende Premierløjtnanter). Efterhaanden blev de bekendt i vide Kredse.

I Oktober 1897 mødte et nyt Hold Elever i Stabsafdelingen paa Officersskolen, og Kühnel maatte nu anspænde sine Arbejdskræfter til det yderste for paa engang at varetage Pligterne som Chef for Generalstabens taktiske Afdeling og Lærer paa Skolen. Paa Grund af denne Dobbeltvirksomhed var det kun lykkedes for ham at faa trykt Lærebøger i Generalstabstjeneste (1' Del: Tjenesten i Fredstid, 2' Del: Tjenesten i Felten), for hvilke der laa et enormt Arbejde til Grund. Hele Forsyningstjenesten og Etapetjenesten (Tjenesten bag Hæren) var her paa gennemgribende Maade blevet behandlet under Henviſning til de foreliggende Udkast til Reglement for den mobiliserede Hær I' og II' Del*). For Taktik og Troppesørings Vedkommende (Felttjeneste og Fægtning) blev Trykningen af Lærebøgerne først fuldendt ved Afslutningen af Kursus; de skulde bl. a.

---

*) Svarer paa det nærmeste til de senere Feltrreglementer II og IV.

forinden afskrives med Haanden. Under disse Forhold gav Kühnel Afkald paa at paavirke Eleverne ved personligt prægede Foredrag, saaledes at Tiden — ud over Gennemgang af de skriftlige Opgaver — i Hovedsagen anvendtes til Diktat af Manuskripterne til Lærebøgerne, en i sig selv lidet ønskelig Fremgangsmaade.

I 1899 forelaa endelig følgende tre Lærebøger i Taktik og Troppeføring:

I: Marcher og Ophold paa Stedet.

II: Sikrings- og Efterretningstjeneste samt særlige Operationer (Overgang over Vandløb, Bjergkrig og Cernering af en Fæstning).

III: Fægtingen.

For første Gang i Danmark var der hermed skabt en Oversigt over alle den moderne Taktiks Grundsætninger, og de kom til at danne Grundlag for Felttjenesteinstruktionen af 1904 og Fægtningsinstruktionen af 1907.

Blandt Eleverne i Stabsafdelingen 1897—99 kan nævnes den senere Generalløjtnant With, de senere Generalmajorer Louis Nielsen, A. U. Ramsing, I. C. Lund og Lasson, Oberster Thornberg, Friis, Koch og Rothe samt Oberstløjtnanter Timm, Bölck, Clausen, Fock, Appeldorn, Smith og J. Johansen. Af særlige Deltagere bør fremhæves Prins Jean af Orléans og Søløjtnanterne Reinhardt og Lorck.

Det blev under Kursus umuligt for Kühnel at rette alle de 29 Elevers ofte omfangsrige skriftlige Opgaver.

Hertil benyttede han da Kaptajn Wolff, den senere Generalløjtnant, vel nok den Officer, der bedst forstod at træde i hans Fodspor og derfor ogsaa blev hans Efterfølger som Lærer for Generalstabsseleverne.

Af de i 1897—99 givne operative Opgaver fortjener følgende at fremhæves:

- en indgaaende Behandling af Koncentrationen til og Forsvaret af Kysten i Nordsjælland,
- en applikatorisk Bearbejdelse af Danevirkestillingens Forsvar paa et modificeret Grundlag af den i Februar 1864 foreliggende Situation; disse interessante Opgaver med Løsninger er udgivet særskilt som Eksempel paa Kühnells Lærervirksomhed, og
- en fransk Armés Operationer i Østfrankrig efter en af den bekendte General Bonnal paa École supérieure de Guerre givet Opgave.

Kühnel havde laant denne sidste Opgave af den franske Militærattaché i København, og Oberstinde Kühnel havde skrevet den hele af, et karakteristisk Eksempel paa den Støtte, hun ydede sin Mand.

Hos Eleverne vakte det nogen Forundring at skulle behandle Operationer i et fremmed Land, men Kühnel havde sin bestemte Hensigt med Opgaven: han vilde aabne Elevernes Øjne for de store Forhold, der dannede det principielle Grundlag for de mindre og mere specielle danske Forhold.

At Kühnel ogsaa blandt dette Holds Elever med sine Opgaver virkede inspirerende viser bl. a. følgende Ud-

talclse i Prins Jeans Bog »Sous le Danebrog«: »Il était un vrai puits de science. On le considérait comme un petit Napoléon. J'ai rarement vu un cours si bien fait.«

Blandt de af Kühnel oftere fremhævede Grundsætninger var Bevarelsen af Handlefriheden ved Udskillelse af et Hovedsikringsdetachment (Avantgarde, Flankegarde, Forposthovedstyrke o. l.) en af de vigtigste. Derfor var han ogsaa tilbøjelig til at følge Napoleons bekendte Læresætning »On s'engage partout, puis on voit«, d. v. s. afgørende Angreb paa Grundlag af Resultatet af en Avantgardes rekognoscerende Indledningskamp. Iøvrigt dyrkede han med Forkærlighed den defensiv-offensive Kamp, en af de vanskeligste, men ogsaa mest lærerige Fægtningsformer.

Med Afslutningen af Kursus 1897—99 maatte Kühnel opgive sin Lærervirksomhed, der i Længden ikke lod sig forene med det intensive Arbejde i Generalstaben.

GENERALSTABSVIRKSOMHED

Efter i 1897 at være ansat som Chef for Generalstabens taktiske Afdeling kastede Kühnel sig med særlig Iver over alle Problemer vedrørende Landets Forsvar. De optog mere og mere af hans Tid og fandt i Aarene 1897—1901 Udtryk i en Række skarpe Skrivelser til Krigsministeriet fra Generalstaben, redigeret af Kühnel personligt. Med usvigelig Klarhed og Kraft fremhævedes Forsvarsordningens alvorlige Mangler, og der stilledes Krav om, at der snarest blev raadet Bod paa dem.

Der var navnlig to Omraader, paa hvilke Kühnel satte sine Kræfter ind:

Gruppering og Mobilisering af Forsvarskræfterne og Udbygning af Fæstningen København.

Med Hensyn til *det levende Værn* var det Kühnels Hovedsynspunkt, at man burde samle al Kraft om den Opgave, der kunde løses: Kystforsvaret af Sjælland. Hæren bestod dengang af Livgarden (1 Liniebataillon og 1 Forstærkningsbataillon), 5 Fodfolksbrigader à 2 Regimenter à 3 Liniebatailloner og 1 Forstærkningsbataillon, 5 Rytterregimenter à 3 Eskadroner, 4 Feltartilleriafdelinger à 3 Batterier paa 8 Kanoner, og 1 Ingeniørregiment paa 9 Kompagnier foruden Fæstningsartilleri. Denne Styrke var fordelt nogenlunde propor-

tionalt med Befolkningen, idet Livgarden, 2 Brigader, 2 Rytterregimenter, 3 Artilleriafdelinger, Ingeniørregimentet og Fæstningsartilleriet laa paa Sjælland (med kun 1 Fodfolksregiment og 1 Rytterregiment udenfor København), 1 Brigade og 1 Rytterregiment paa Fyen og Resten i Jylland. Da Hærlov og Mobiliseringsbestemmelser til Forudsætning havde en Mobilisering af Hærens Afdelinger i Garnisonerne, var man altsaa henvist til at opsætte Koncentrationen til en enkelt Landsdel, f. Eks. Sjælland, indtil Afdelingerne var krigsberedt. Der var al Grund til at tro, at det saa vilde være for sent.

Det var nu Kühnells herhjemme helt nye Tanke, som han hævdede med stor Styrke, at man i Fredstid paa Sjælland altid skulde have Rammerne til den nødvendige Styrke til Kystforsvar, selv om man derved saa godt som blottede Jylland—Fyen for Tropper. Det krævede, at der uddannedes en Del jyske og fyenske Rekrutter ved Afdelingerne Øst for Store Bælt. Under truende udenrigspolitiske Forhold skulde man efter Kühnells Mening formere en saakaldt »Sikringsstyrke« ved at indkalde de yngre Aargange af det til de sjællandske Afdelinger hørende jysk-fyenske Mandskab. Ved Fredsbrud (Alarmering, Mobilisering) supplerede man saa med det sjællandske Mandskab. Hvis Krigen kom, inden man havde indkaldt en Sikringsstyrke, maatte man i Afdelingerne paa Sjælland nøjes med at optage deres hjemsendte Sjællændere. Man blev da nødt til at gribe op i de ældre Aargange for at faa Krigsstyrke ved Afdelingerne, og

disses Kampværdi vilde derfor blive noget ringere. Men Antallet af Enheder til Kystforsvar var konstant.

Indgaaende Undersøgelser, foretaget ved Generalstaben, gav til Resultat,

at det ved Benyttelse af Jernbane- og Vogntransport samt Fodmarch for Tropperne var muligt rettidigt at imødegaa fjendtlig Landsætning paa Sjællands Kyster paa selve Landgangsstedet, naar Styrken forinden var mobiliseret og bragt i en til Opgaven egnet »Grundopstilling«, men

at et saadant Forsvar ikke med Udsigt til Held kunde optages med en mindre Styrke end 28 Batailloner med tilhørende Specialvaaben, hvortil kom en Besætning i Fæstningen København paa 10 Batailloner af 2' Linie (Reserve eller Forstærkning).

Med Hensyn til *Angriberens Optræden* skelnede Kühnel mellem

- en overraskende Ekspedition paa 16—20,000 Mand (d. v. s. 4 Fodfolksbrigader og Specialvaaben paa forøget Fredsstyrke*), foretaget inden vor Mobilisering og gennemført ved en Landsætning i Nærheden af København med hurtigt paafølgende Angreb paa Hovedstaden, og
- en større, stærkere udrustet Ekspedition paa et Par Divisioner paa Krigsstyrke, egnet til at forsøge Land-

*) Det var en lignende Styrke, der i 1914 foretog Angrebet paa Liège.

sætning paa Sjælland, efter at den derværende danske Styrke var bragt i Grundopstilling.

For at det overraskende Angreb ikke ved Landsætning i Køge Bugt skulde kunne afskære alle de syd- og vestsjællandske værnepligtige fra at komme til København, hvorved Mobiliseringen af den sjællandske Forsvarsstyrke vilde blive kompromitteret, forlangte Kühnel *Mobiliseringen paa Sjælland decentraliseret*, saaledes at der blev to hver for sig operationsdygtige Grupper: den ene om København inkl. Nordsjælland, den anden fordelt til Garnisoner i Syd- og Vestsjælland. Denne Grundtanke blev gennemført i 1909 og har dannet Basis for senere Garnisonsordninger.

Et andet nødvendigt Middel mod det overraskende Angreb var rettidig Indkaldelse af en *Sikringsstyrke* under urolige politiske Forhold. Den skulde, om fornødent ved Kamp, sikre Mobiliseringen af Hovedstyrken.

Endelig stillede Kühnel Krav om Anlæg af et Fort paa det farlige Landgangssted ved Mosede—Karlsunde.

Det vil af den foregaaende Fremstilling ses, hvorledes Kühnel kom ind paa det andet Hovedpunkt i sine Krav om en forbedret Forsvarsordning: *Opretholdelsen og Fuldstændiggørelsen af Københavns Land- og Søbesætning*. Hans Begrundelse kan sammenfattes i følgende 3 Punkter:

- 1) Hovedstaden og dens nærmeste Omegn indeholdt Halvdelen af de sjællandske værnepligtige, hvis Mo-

- bilisering maatte sikres mod et overraskende Angreb, hvis en Krigsførelse overhovedet skulde muliggøres.
- 2) De til Kystforsvar fordelte Afdelinger maatte have deres Forsyninger paa et Sted, der var absolut sikret mod at falde i Fjendens Hænder. Kun derved kunde Felthæren frigøres til operativ Anvendelse.
  - 3) Som Sædet for Landets Regering og som det aandelige og materielle Centrum i Riget maatte Hovedstaden blive den naturlige Reduitstilling for et sidste Forsvar, hvis Kystforsvaret glippede. En længere Krigsførelse ansaas for umulig, naar Byen var faldet i Fjendens Hænder. —

Københavns Landbefæstning var blevet anlagt i Aarene 1886—93 ad provisorisk Vej, men Tiden og Udviklingen havde medført, at der krævedes en Supplering og Fuldstændiggørelse af den. Af de væsentligere Mangler ved Fæstningen omkring 1900 skal nævnes Savnet af

- Forter paa Nordfronten Øst og Vest for Fortunfortet,
- fremskudte Forpostværker foran Hovedforsvarslinien,
- Kystforter Nord for Saltholm og paa Sydkysten af Amager og
- en stormfri Encinte paa Amager.

Selve Krigsforberedelsen led under den stærke Centralisering af alle Forretningerne i Krigsministeriet, under hvilket de to Generalkommandoer, Generalstaben og Cheferne for de faglige Korps sorterede som sideordnede

Myndigheder, hvis Forretningsomraader delvis greb ind over hverandre. Nogen designeret Overgeneral fandtes ikke; en saadan skulde først udnævnes ved Mobilisering og da pludselig have Generalstaben under sig. Det var under disse Forhold uundgaaeligt, at der paa mange Punkter opstod Friktion. Maaske mest følelig var Manglerne ved denne Ordning under Forberedelserne til Fæstningsforsvaret, hvor en samlet Plan savnedes. Utrættelig gjorde Generalstaben sig til Talsmand for en Forbedring, men de daværende Krigsministre trykkede sig ved at give nogen Myndighed fra sig. Først efterhaanden lykkedes det at opnaa de nødvendige Reforme. I 1899 blev Ledelsen af Forsvaret af København mod Søsiden under Krigs- og Mobiliseringsforhold overdraget Chefen for den flydende Defension, som igen skulde staa under den højstbefalende i Fæstningen, og i 1902 blev det ved en kongelig Resolution overdraget Chefen for 1' Generalkommando at forberede og lede det samlede Forsvar af Fæstningen. Ved de herhenhørende Forarbejder blev Generalstaben og de designerede højere Organer i en Armékommando (Arméartilleriofficer, Arméingeniørofficer o. s. v.) stillet til hans Raadighed.*)

Der var hermed aabnet Vej for en konsekvent Udarbejdelse af Planer vedrørende Fæstningsforsvaret. Og

---

*) Først i 1932 lykkedes det paa lignende Maade at centralisere hele Landforsvaret, men endnu i 1942 mangler der en Enhedskommando for hele Forsvaret.

saa Mobiliseringsbestemmelserne kunde (i 1906) bringes i Samklang med Forsvarsplanen. Tilsidst lykkedes det (i 1907) at faa udgivet Bestemmelser om Formering af en Sikringsstyrke ved København under truende Forhold.

Alle disse Undersøgelser krævede store Arbejder i Generalstaben, hvis Personale derfor blev forøget med tilkommanderet Personel fra Afdelingerne. Efter fransk Mønster blev Taktisk Afdeling i 1903 inddelt i Bureauer, af hvilke

- 1' behandlede Mobiliseringssager,
- 2' » Efterretningsvæsen,
- 3' » Operations- og Trafiksager og
- 4' » Fæstningssager.

Blandt det Personale, der i disse Aar (1897—1905) bistod Kühnel, kan nævnes de senere Generalløjtnanter Lembcke, B. P. Berthelsen og Wolff, Generalmajorer A. L. Hansen, Jacobi, P. F. Møller, Knudsen, F. F. Andersen, Louis Nielsen og Birke, Oberster Oxfelt, Rønning og Friis og Oberstløjtnanter Seedorff og Winge.

Uddannelsen af Generalstabsofficererne til deres Virksomhed i Krig fandt Sted under *Generalstabsøvelser*, der saavidt muligt foregik i Terrainet og under Pres af Tid. Kühnel var ogsaa her den drivende Kraft, der bragte en hel ny Aand ind i disse Rejser. Ved Forberedelsen og Gennemførelsen af Generalstabsøvelserne i 1899 og 1900 naaede han Højdepunktet af sin Ydeevne i taktisk

Henseende. I grundig Tilrettelæggelse og gennemtænkt Bearbejdelse søger de deres Lige.

Øvelsen 1899, der behandlede først en Divisions naturlige Fremrykning og paafølgende defensiv-offensive Kamp Øst for Lilleaa i Jylland — i Virkeligheden en Operation paa de indre Linier — og derpaa et dansk Armékorps defensiv-offensive Kamp Syd for Aaen, blev udarbejdet af Kühnel under et Fericophold hos Søsteren i Hadsten, hvorfra han kunde rekognoscere hele Øvelsesterrainet.

Øvelsen 1900 behandlede først Kystforsvaret af Nordvestsjælland. Det var en videre Udformning af den paa Officersskolen givne Opgave. De deltagende Jernbanembedsmænd sagde god for de jernbanetekniske Anordninger. Dernæst gennemgik man danske og fjendtlige Divisioners Optræden under Operationer i Midtsjælland. Som særlig interessante Situationer kan fremhæves en Divisions Tilbagegang i Flankemarch fra Jyderupegnen til Brorfeldepartiet Nord for Ugerløse og Forsvar af dette samt en natlig Tilbagegang fra Ringsted Aa med paafølgende Flankestilling Nord for Haraldsted Sø.

Deltagerne vendte hjem fra saadanne Øvelser med et rigt Udbytte.

HÆRENS UDDANNELSE

Den danske Hærs Uddannelse i taktisk Henseende stod ved Aarhundredskiftet paa et forholdsvis primitivt Standpunkt. Som Vejledning for Skolingen i Troppeføring fandtes kun en meget forældet Felttjenesteinstruktion fra 1887 (med Blænkere og Piketter!) og nogle Bestemmelser for Kamp i Eksercerreglementet for Fodfolket. Fæstningsforsvarets Taktik var et fuldstændigt terra incognita.

Med den fastere Organisering i 1902 af Forberedelsen til Københavns Forsvar var der aabnet Mulighed for Afholdelse af de i høj Grad paakrævede *Fæstningsøvelser* med Tropper under 1' Generalkommandos og Generalstabens Ledelse. Fra 1902 blev der i en Aarrække afholdt saadanne Øvelser til Belysning af forskellige Spørgsmaal vedrørende Fæstningsforsvaret og Indøvelse af den ganske specielle Tjeneste, der knyttede sig hertil. I 1902, 1903, 1905 og 1906 var Kühnel den ledende Aand ved Øvelserne, som de to første Aar behandlede Forsvaret paa henholdsvis Vestfronten og Nordvestfronten med en Sikringsstyrke mod det tidligere omtalte overraskende Angreb, medens det ved de to sidste drejede sig om Forsvar med hele den i København mobiliserede Styrke mod

et Angreb af større Omfang henholdsvis paa Nordvestfronten og Nordfronten.

Et uhyre stort Forarbejde laa til Grund for Øvelserne. Man sporede i det grundige og gennemtænkte Anlæg overalt Kühnells Haand, og Udbyttet blev da ogsaa rigt. For Befalingsmændene ved Afdelingerne var det noget helt nyt og uprøvet, og der blev af Deltagerne begaaet mange Fejl, men alle maatte anerkende, at her var ydet en værdifuld Indsats. Selv om Cheferne efter flere Dages og Nætters uafbrudt Virksomhed maatte møde til en lang Gennemgang hos General Kühnel, gik de hjem med Bevidstheden om at have lært noget nyt og krigsmæssigt.

Efter Øvelserne i 1903 blev der udarbejdet og trykt en lang Gennemgang af Begivenhederne med mange kritiske Bemærkninger, ogsaa af almindelig taktisk Natur. Savnet af et Feltreglement og Ukendskabet til Befalings teknik bevirkede, at en saadan Øvelseskritik fik Betydning for hele Hærens taktiske Uddannelse.

For Planerne vedrørende Fæstningsforsvaret fik Øvelserne ogsaa Betydning, bl. a. fik man belyst Forpostliniens Beliggenhed i Forhold til Fortlinien, Flankeringskonstruktionernes Forhold, Bevogtningstjenesten m. m. Armeringsplanerne kunde derefter fuldføres.

Det vakte iøvrigt en Del Forundring, at Ministeriet i 1904 overdrog Ingeniørgeneralen at lede en Fæstningsøvelse ud fra hans egne Grundsætninger, der afveg fra Generalstabens. Ved forud at fastlægge Øvelsens Gang gjorde han det umuligt at indvinde Erfaringer.

Udarbejdelsen af nye og tidssvarende *Reglementer* foregik imidlertid for fuld Kraft i Generalstaben. Kühnel redigerede personlig det meste af dem.

I 1904 udkom endelig den nye *Felttjenesteinstruktion*, der fastslog Betydningen af et Hovedsikringsdetachment og en uskematisk Opbygning af hele Sikringstjenesten. Den virkede som et frisk Pust i Hæren.

Endnu vigtigere var den i 1907 udgivne *Fægtningsinstruktion*, Forløberen for det senere Feltreglement I B.

Sammenlignet med tilsvarende Bestemmelser i andre Lande gjorde den 321 Sider tykke Instruktion nærmest Indtryk af en Lærebog. Saaledes indeholdt et Tillæg Eksempler paa Bataillons- og Regimentsbefalinger i forskellige Situationer. Ogsaa den 30 Sider lange Fremstilling af det planlagte Angreb i alle dets Faser har Karakter af et Skoleeksempel paa en isoleret Divisions Fremrykning og Kamp i en forholdsvis uopklaret Situation. Man genkender heri de i Frankrig af Bonnal og Foch hævdede Principper om Betydningen af en Avantgarde, gennem hvis Kamp Troppeførereren kunde tilvejebringe det for sin afgørende Beslutning nødvendige Grundlag. Dette Princip kom forøvrigt kun i ringe Grad til Anvendelse under den første Verdenskrig, hvor store Masser hurtigt tørnede sammen og bed sig fast i hinanden paa brede Fronter. Her kom en forudfattet Plan om at søge Fjenden kastet i en bestemt Retning oftere for.

For danske Forhold i 1907 havde Fægtningsinstruktionen imidlertid sin Mission. Det var den første udtøm-

mende Vejledning for danske Troppførere. Den havde en stor og uopdyrket Mark at opløje.

Som kommanderende General afholdt Kühnel i 1907 en *Instruktionsovelse med 2 Divisionskommandoer*, der paatænkte oprettet ved Mobilisering. Det karakteristiske ved denne Øvelse var, at den foruden at skole de to Divisionskommandoers Personale gav Generalerne Lejlighed til Føring. Der deltog nemlig alle de 5 Brigadegeneraler og Generalinspektøren for Fodfolket. Man behandlede i applikatorisk Form en Divisions Fremrykning fra Egnen om Ringsted og Mødekamp i Terrainet om Herlufmagle—Herlufmille, endende med et stort Modangreb.

Det kan ikke forbavse, at det faldt flere af de ældre Officerer vanskeligt at arbejde videre paa Kühnels Løsninger, da disse som Regel kun blev læst op. Deres Udbytte har været afhængig af Evnen til hurtigt at sætte sig ind i ny og skiftende Situationer. For Divisionskommandoernes Personale var Øvelsen i høj Grad lærerig og en udmærket Forberedelse til deres Optræden under de store Øvelser det paafølgende Aar.

I 1907 blev de normale Genindkaldelser, som dengang hvert Aar fandt Sted ved Halvdelen af Hæren, aflyst paa Grund af Høstvanskeligheder. Kun ved 1' Regiment, der udelukkende havde Mandskab fra København, fandt der Indkaldelse Sted. De værnepligtige, der skulde være mødt i 1907, blev dog ikke fritaget, men fik kun deres

Genindkaldelse udsendt til næste Efteraar. Paa den Maade opnaaede man at kunne holde Øvelser med den samlede Hær i 1908. Kühnel benyttede denne enestaaende Lejlighed til at planlægge Afholdelsen af større Øvelser i et Omfang, der hverken før eller senere er set herhjemme. 2 Divisioner, hver paa 11—18 Batailloner og Specialvaaben, opererede ved 3 Øvelser mod hinanden, hvorefter der sluttedes af med en Korpsøvelse, hvor 2 Divisioner i Forening angreb en delvis markeret Division. Kühnel udarbejdede de vigtigste Grundlag selv og redigerede sine Løsninger til Brug ved Gennemgangen. Sjældent har Øvelser været saa vel forberedt og interessant anlagt.

Det blev imidlertid ikke forundt Kühnel at lede disse smukt tilrettelagte Øvelser. Mesteren blev forinden kaldt bort, og Lærlingene fik se, hvorledes de kunde løfte Arven. De søgte at gøre det, hver paa sin Plads, i dyb Taknemlighed for de Impulser, de havde modtaget.

HÆRORGANISATION

Der har i det foregaaende været Lejlighed til at fremhæve General Kühnells Hovedsynspunkter med Hensyn til Landets Forsvar: Først og fremmest Sikring mod et overraskende Angreb, særlig mod København, dernæst Organisering af et virksomt Kystforsvar paa Sjælland.

For at de militære Modforholdsregler mod et Overfald skulde kunne iværksættes øjeblikkeligt, ansaa Kühnel det for nødvendigt, at Overgeneralen med Stab var i Virksomhed allerede i Fredstid, og det første Forslag, han forelagde i Forsvarskommissionen, var derfor ogsaa et Udkast til Oprettelse af en Armékommando, der skulde indbefatte Generalstaben, og til hvilken en Del af de under Krigsministeriet hørende Kommandosager (bl. a. en Del Sager vedrørende Personel, Øvelser og Reglementer) tænktes henlagt. Til Trods for en meget grundig Paavisning af de Mangler, der knyttede sig til den gældende Ordning, blev Forslaget henlagt, vistnok af Frygt for et Indgreb i Ministerens konstitutionelle Ansvar.

Den til en Organisering af et Kystforsvar paa Sjælland nødvendige Forøgelse af Fodfolksstyrken paa denne Ø fra 13 til 28 Liniebatailloner tænkte Kühnel gennemført ved at henlægge 5 af de 6 Vest for Store Bælt garniso-

nerende Fodfolksregimenter til Sjælland udenfor København og i Jylland—Fyen erstatte dem med 4 Reserve-regimenter («nationale Regimenter»). Til Besætning i København under Hærens Udrykning til Kystforsvar paaregnedes 10 Reservebatailloner.

Med den kvalitativt forringede Styrke i Jylland maatte man efter Kühnells Mening om fornødent føre en Slags Guerillakrig med spredte Styrker, en Plan, der mødte stærk Kritik, ikke mindst fra militær Side, og som næppe heller var gennemførlig som effektiv Kampmaade.

Kühnells Hærorganisation var aabenbart Udtryk for en vis Resignation. Han vilde ikke lade Jyderne i Stikken, men paa den anden Side ikke drive Hærudgifterne saa højt op, at enhver Gennemførelse syntes udelukket. Militærudgifternes Størrelse var et vigtigt politisk Spørgsmaal.

Naturligere vilde det have været under fuld Udnyttelse af den almindelige Værnepligt at opstille en virkelig kampdygtig Styrke i Jylland. Men det vilde ganske vist have kostet meget.

Hærordningen af 1909 valgte et Kompromis:

paa Sjælland:	23	Liniebataill.	og	13	Reservebataill.
i Jylland:	6	»	»	6	»
paa Fyen:	2	»	»	2	»

Paa den Maade blev der for lidt alle Steder. Men Styrken paa Sjælland var dog blevet fordoblet.

Hvis man nu, en Menneskealder efter Kühnells Død, vil søge at fastslaa hans Betydning, ligger det nær først at fremhæve den Kendsgerning, at de af ham hævdede Principper for Grupperingen af det levende Værn blev lagt til Grund for Forsvarslovene af 1909, der som bekendt ogsaa bibeholdt den eksisterende Landbefæstning i 11 Aar. Selv om Styrken paa Sjælland ikke naaede det af Kühnel fastslaaede Minimum, var det dog lykkedes at faa organiseret en operationsdygtig Hærdel, 3' Division, i 6 Garnisonsbyer ude paa Sjælland, ligesom Kystbefæstningen blev udvidet og Fløjforterne ved Taarbæk og Mosede anlagt. Det maatte herefter blive en Skønssag, om man trods de foreliggende Mangler vilde tage Ansvar for et Kystforsvar. Ved den første Verdenskrigs Udbrud i 1914 holdt Overkommandoen den sjællandske Hovedstyrke i og ved København og indskrænkede sig til at bevogte Kysterne med nogle Detachementer og Vagter. I 1916—17, da Styrken var reduceret stærkt, anlagde man Tunestillingen mellem Roskilde Fjord og Køge Bugt.

Det var først og fremmest den rettidige Indkaldelse i 1914 af en Sikringsstyrke paa ca. 60,000 Mand*), der som et Vidnesbyrd om Danmarks faste Vilje til at forsvare sig bidrog til at holde Landet udenfor Krigen. Den omhyggelige Maade, hvorpaa alt var forberedt, bl. a. ved Afholdelse af en Alarmeringsøvelse i 1913, bevirkede,

---

*) I Aug. 1914: 58,000 værnepligtige, hvoraf 44,000 paa Sjælland
 i Febr. 1915: 64,000   »   »   48,000   »   »

at Indkaldelserne gik uden Friktion. Kühnells Tanker og Forarbejder blev paa denne Maade af uvurderlig Betydning for Landet.

Maaske endnu større Indflydelse har General Kühnel haft ved de Impulser, han med sit personlige Eksempel og Arbejde gav en hel Generation af Officerer, selv om Betydningen heraf ifølge Sagens Natur vanskeligt lader sig udmaale. Saa meget kan imidlertid siges, at omend Kühnells egentlige Elever nu alle har forladt Hæren, lever hans Aand videre i dens Traditioner, særlig ved Uddannelsen af Førere og Generalstabsofficerer. Kühnel har dannet Skole paa dette Omraade, og saalænge der findes en dansk Hær, bør den med Taknemlighed mindes sin store Læremester.